

# Wieprz, st. 1 – wyspa Bukowiec

Gmina Zalewo

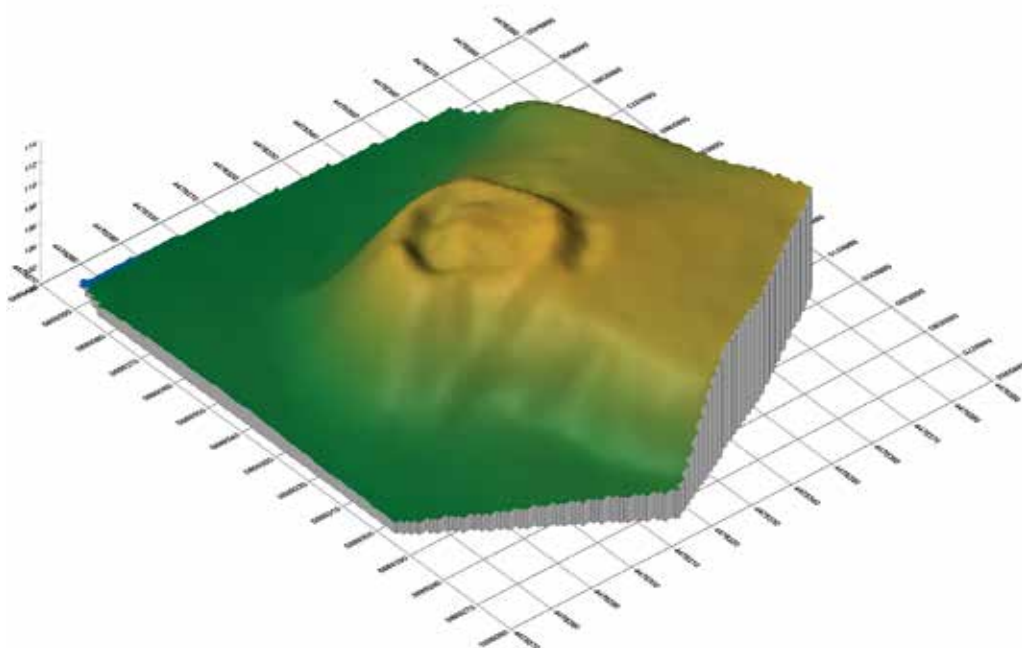
Powiat iławski

AZP 25-53/1

Współrzędne geograficzne:

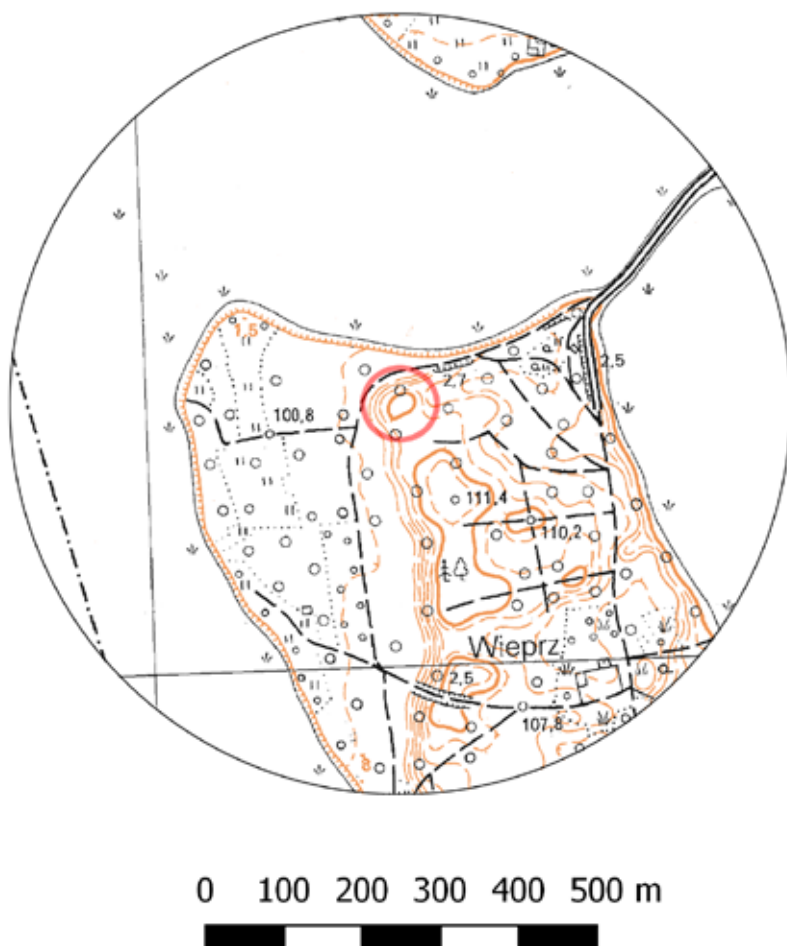
N 53°44'8"

E 19°36'40"





**Ryc. 1.** Grodzisko w Wieprzu, st. 1 – wyspa Bukowiec na mapie w skali 1:25 000 (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki)



**Ryc. 2.** Grodzisko w Wieprzu, st. 1 – wyspa Bukowiec na mapie w skali 1:10 000 (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki)

## POŁOŻENIE GRODZISKA I JEGO FORMA

MAGDALENA RUTYNA I DARIUSZ WACH

Grodzisko na wyspie Bukowiec na jeziorze Jeziorak wzniesiono w północnej części naturalnej wysoczyzny (ryc. 1-5). Grodzisko ma kształt koła o wymiarach około 40 x 40 m. W północnej i zachodniej części założenia wał stromo opada w stronę jeziora Jeziorak. Majdan od strony północnej, wschodniej i zachodniej otacza wewnętrzna fosa i wał (ryc. 6-7). Poziom wody w Jezioraku położony jest na wysokości około 99,0 m n.p.m., a najwyższy punkt obiektu znajdujący się na południowym wale osiąga 112,32 m n.p.m. Zbocza obiektu od strony północnej i zachodniej mają wysokość około 10 m i duże nachylenie, natomiast od strony południowej i wschodniej obiekt otacza sucha fosa, szeroka na 3-4 m (ryc. 8-9).

## ŚRODOWISKO FIZYCZNO-GEOGRAFICZNE

JERZY NITYCHORUK I FABIAN WELC

Na *Szczegółowej mapie geologicznej Polski 1:50 000 ark. Dobrzyki*<sup>1</sup> wyspa Bukowiec jest zbudowana z piasków i żwirów wodnolodowcowych stadiału górnego zlodowacenia Wisły. Na obrzeżach wyspy występują mułki i piaski jeziorne, które tworzyły się w holocenie. Gleby na wyspie są słabo urodzajne, są to głównie gleby bielcowe V i VI klasy (ryc. 10).



**Ryc. 3.** Grodzisko w Wieprzu, st. 1 – wyspa Bukowiec. Widok od wschodu (fot. J. Wysocki)



**Ryc. 4.** Grodzisko w Wieprzu, st. 1 – wyspa Bukowiec. Widok od południa (fot. J. Wysocki, oprac. M. Rutyna)



**Ryc. 5.** Grodzisko w Wieprzu, st. 1 – wyspa Bukowiec. Ppanorama wnętrza grodziska (fot. J. Wysocki, oprac. M. Rutyna)

W ramach badań geologicznych wykonano 12 wierceń, które posłużyły do sporządzenia przekrojów A-B i C-D (ryc. 11-12).

Najstarszym osadem (wydzielenie 1), udokumentowanym na przekroju C-D, jest glina zwałowa barwy brązowej, nawiercona w otworze W3m zlokalizowanym w najniższej części majdanu. Jej strop występuje na wysokości 104,8 m n.p.m. Na glinie leżą piaski drobnoziarniste, średnioziarniste i gruboziarniste, żółto-brązowy, miejscami warstwowane horyzontal-

nie, a miejscami lekko skośnie, z dużą ilością minerałów ciemnych (wydzielenie 2). Osady te są powszechne na opracowywanym stanowisku i widoczne na obu przekrojach geologicznych. Ich wykształcenie frakcyjne i warstwowania, pozwalają badać formę morfologiczną uznać za kem.

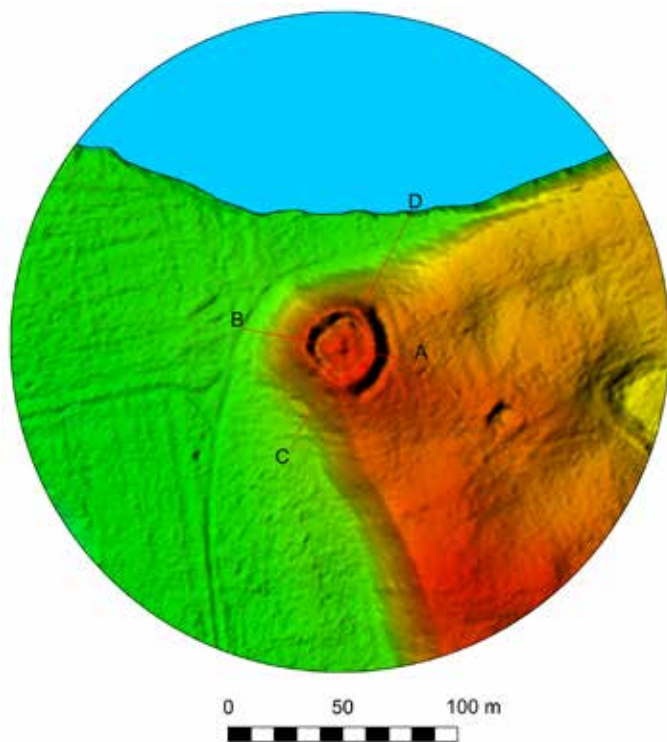
Jezioro Jeziorak jest klasycznym przykładem jeziora rynnowego. W profilu rynien subglacialnych charakterystyczne są obniżenia, obecnie zajęte przez wody jezior, i wyniesienia – takie jak wyspa Bukowiec, gdzie odbywała się sedymentacja piasków kemowych, między bryłami wytapiających się lodów.

<sup>1</sup> Rabek i Narwojsz 2008.



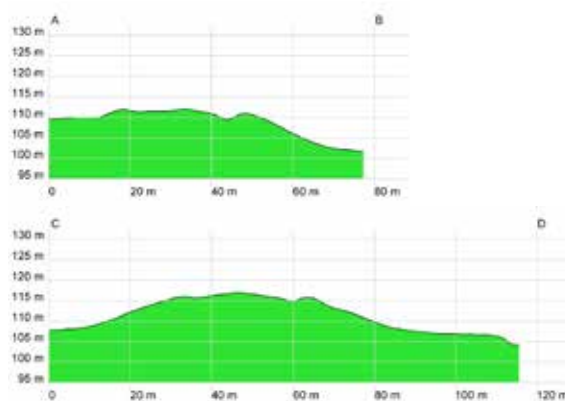


**Ryc. 6.** Grodzisko w Wieprzu, st. 1 – wyspa Bukowiec. Fosa wewnętrzna w północno-zachodniej części grodziska (for. J. Wysocki)



**Ryc. 7.** Grodzisko w Wieprzu, st. 1 – wyspa Bukowiec na obrazowaniu ALS (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki).

Wydzielenie 3. obejmuje osady przekształcone przez człowieka, budujące zarówno wały, jak obszar majdanu. Jest to głównie piasek drobnziarnisty i średnioziarnisty, z domieszką węgla drzewnych i organiki. Osady tego typu występują w wałach, w północnej części obiektu, ich miąższość osiąga około 1,5 m (wiercenie W4m, na przekroju C-D).



**Ryc. 8.** Przekroje grodziska w Wieprzu, st. 1 – wyspa Bukowiec uzyskane z danych ALS (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki)

Wypełnieniem suchych fos i zagłębień w obrębie majdanu – fos wewnętrznych (?), jest piasek drobnziarnisty i średnioziarnisty miejscami z pojedynczym żwirem i organiką, ciemno-brązowy (warstwa 4). Fosa zewnętrzna (wiercenie W2r, na przekroju A-B) i fosa wewnętrzna (wiercenia W3m i W5r, na przekroju C-D) osiągają odpowiednio 1,0 i 1,5 m głębokości. Prawdopodobnie oba rodzaje fos były źródłem materiału przy budowie obwałowania obiektu.

Profil wiercenia W3m (przekrój C-D) i wiercenia W1m (przekrój A-B), dokumentują w stropie 1,0 m miąższości warstwy humusu (wydzielenie 5). O ile w wierceniu W3m humus pochodzi z liści i jest wynikiem zapełniania fosy wewnętrznej, to w wierceniu W1m jest to mrowisko na hałdzie kompostowej.

## BADANIA ARCHEOLOGICZNE

MAGDALENA RUTYNA I DARIUSZ WACH

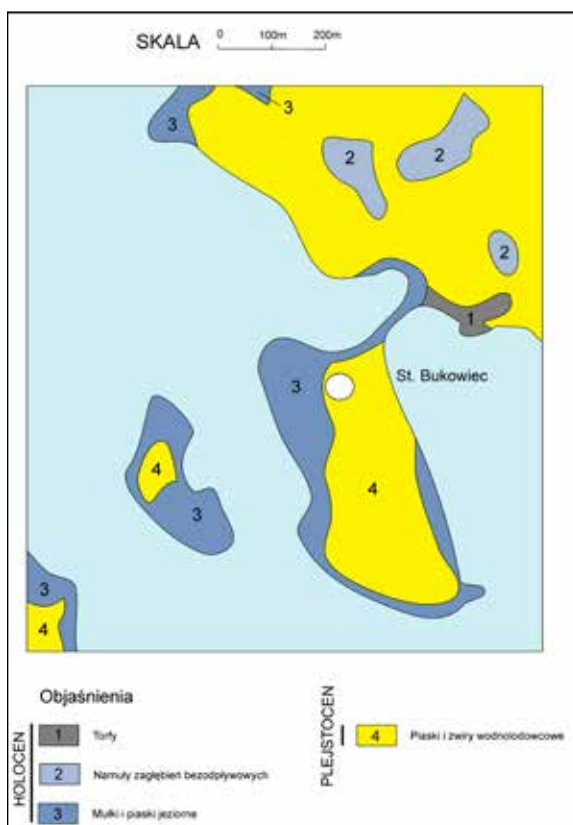
### Przebieg badań terenowych

Grodzisko w Wieprzu znane jest pod nazwą *Schloss* z rękopiśmiennego planu starostwa miłomłyńskiego z roku 1720<sup>2</sup>. W 1930 roku Carl Engel wykonał rysunek przedstawiający obiekt o wymiarach 30 x 35 m z zaznaczonym podkowiastym wałem<sup>3</sup>. W 1940 roku, niejaki Albrecht z Królewca, nauczyciel w miejscowej szkole, miał prowadzić na terenie grodziska amatorskie wykopaliska. W trakcie badań podobno znalazł ślady obwarowań z dębowych pali. Po II wojnie światowej kilkakrotnie dokonywano inspekcji terenowych, m.in. w 1968 r. (M. Haftka), w 1986 oraz w 2002 r. (M.J. Hoffmann)<sup>4</sup>.

<sup>2</sup> Szczepański 2013: 245.

<sup>3</sup> Prussia-Archiv PM-A 601/1.

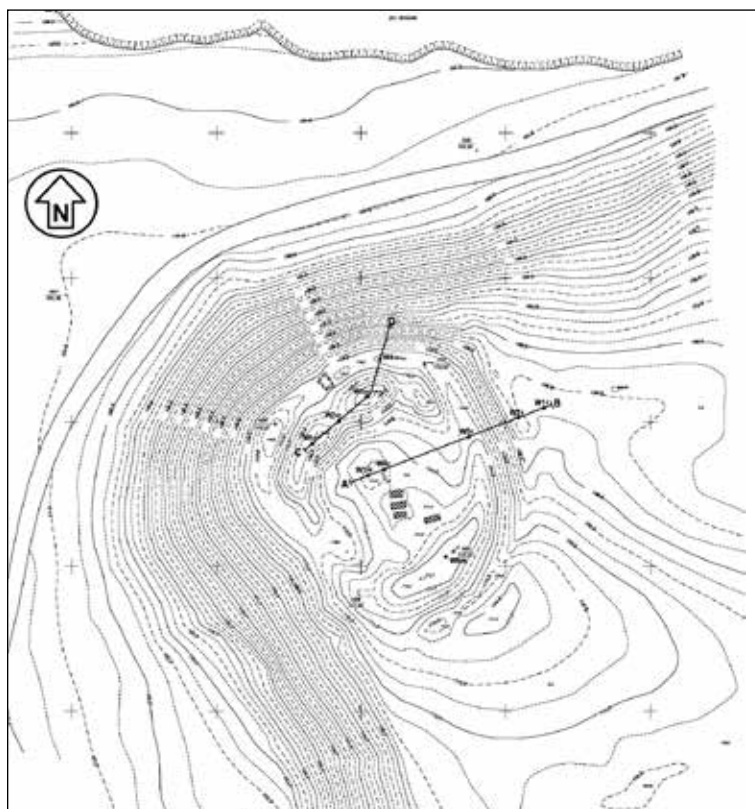
<sup>4</sup> Archiwum WUOZ w Olsztynie, Delegatura w Elblągu, teczka: Wieprz; por. Kobylński *et al.* 2013: 309.



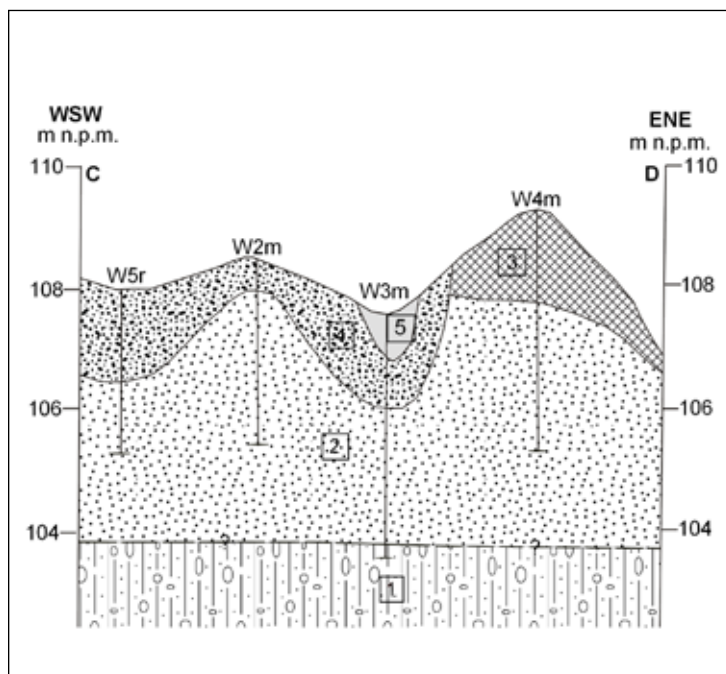
**Ryc. 9.** Mapa geologiczna okolic grodziska w Wieprzu, st. 1 – wyspa Bukowiec (oprac. J. Nitychoruk i F. Welc)

W 1997 r. badania wykopaliskowe na terenie grodziska przeprowadził Instytut Archeologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Wykonano wówczas wiercenia geomorfologiczne oraz otworzono na majdanie jeden wykop sondażowy o wymiarach 2 x 2 m<sup>5</sup>. Autorzy badań doszli do następujących wniosków: „W chwili obecnej wydaje się być najwłaściwszym stwierdzenie – sprzeczne niestety z dotychczasową wiedzą na temat tego obiektu – że badane stanowisko uznać należy za pozostałość umocnień obronnych typu okop-szańcie, związanych już z okresem nowożytnym (okres wojen napoleońskich?). Świadczyć o tym może zarówno niewielka skala samego założenia, usytuowanie majdanu w stosunku do słabo zaznaczonych wałów i fosy (sprzeczne z zasadami stosowanymi przy fortyfikacjach wczesnośrednio-wiecznych – wypiętrzenie majdanu ponad koronę wału/nasypu) oraz występowanie rynnowatego zagłębienia wewnątrz obiektu, którego metrykę ze względu na niewielki stopień zaawansowania procesów stratyfikacyjnych można do czasów nowożytnych (pozostałość rowów strzelniczych), jak i topografia stanowiska, zajmującego pagórek o niewielkiej ekspozycji

<sup>5</sup> Archiwum WUOZ w Olsztynie, Delegatura w Elblągu, teczka: Wieprz; por. Kobylński *et al.* 2013: 309-310.

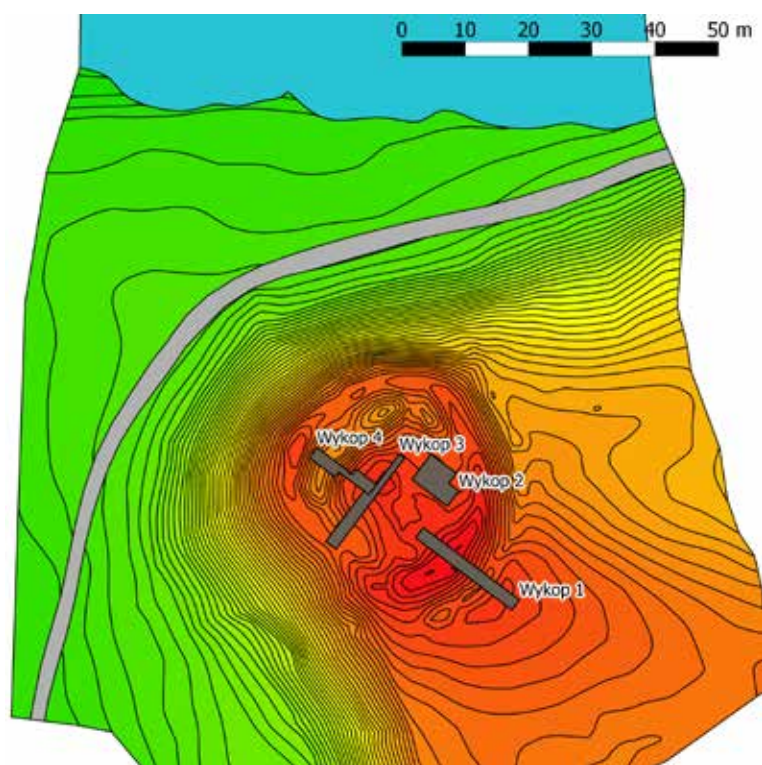


**Ryc. 10.** Plan warstwiczny grodziska w Wieprzu, st. 1 – wyspa Bukowiec (wyk. J. Błaszczyk) z zaznaczonymi miejscami wierzeń geologicznych (oprac. J. Nitychoruk i F. Welc)



**Ryc. 11.** Wieprz, st. 1 – wyspa Bukowiec. Przekrój geologiczny: 1 – glina zwałowa, 2 – piasek różnoziarnisty, 3 – osady antropogeniczne (warstwa kulturowa), 4 – piasek z organiką (wypełnisko fos), 5 – humus (oprac. J. Nitychoruk i F. Welc)





**Ryc. 12.** Plan sytuacyjno-wysokościowy grodziska w Wieprzu, st. 1 – wyspa Bukowiec z rozmieszczeniem wykopów z sezonów 2013 i 2016 (na podstawie pomiarów J. Błaszczyka, oprac. R. Solecki)

zycji, dalej brak wyraźnego naturalnego odcięcia od południowej części wyspy, a więc od strony narażonej na ewentualny atak”<sup>6</sup>.

W celu weryfikacji tych kontrowersyjnych stwierdzeń, w 2012 r., przeprowadzono w ramach realizacji projektu *Katalog grodzisk Warmii i Mazur* badania wykopaliskowe grodziska na wyspie Bukowiec w Wieprzu. Otworzono cztery wykopy (oznaczone cyframi 1-4) o łącznej powierzchni 120 m<sup>2</sup> (ryc. 13). Wykop 1 usytuowano w południowo-wschodniej części grodziska w taki sposób, że przecinał całą konstrukcję wału. Wykop miał 19 m długości i 2 m szerokości. Jego krawędź „południowa” znajdowała się na polanie leżącej na zewnątrz grodziska, a „północna” – na jego majdanie. Wykop 2 wytyczono na majdanie grodziska. Obejmował on swym zasięgiem 7 m długości i 5 m szerokości. Wykop 3 założono na zachód od wykopu 2. Zachodnia część wykopu przecinała fosę wewnętrzną, a wschodnia część wchodziła na majdan grodziska. W pierwszym etapie prac otworzono wykop o wymiarach 9 m długości i 2 m szerokości. W drugim etapie powiększono wykop w kierunku wschodnim o 9 m długości i 1 m szerokości. Wykop 4 usytuowano w północnej części grodziska. Północna część wyko-

pu przecinała fosę wewnętrzną, a część południowa wchodziła na majdan grodziska. W pierwszym etapie prac otworzono wykop o wymiarach 5 m długości i 2 m szerokości. W drugim etapie powiększono wykop w kierunku południowym o 5 m długości i 2 m szerokości, tym samym połączono go z wykopem 3<sup>7</sup>.

### Stratygrafia stanowiska

W trakcie badań archeologicznych przeprowadzonych w 2012 roku wydzielono łącznie 114 jednostek stratygraficznych, które podzielono na cztery główne fazy związane z użytkowaniem tego stanowiska (tab. 1 i ryc. 14-23).

### Warstwy naturalne

Zidentyfikowano następujące warstwy naturalne: 35 (W1), 43 (W2), 101 (W3) i 136 (W4). W wykopie 1 (wał, zagłębienie przywałowe i majdan) i 3 (fosa i majdan) warstwy kulturowe zalegały na drobnoziarnistym piasku z dużą ilością drobnych wytrąceń żelazistych. Natomiast w wykopach 2 (majdan) oraz 4 (fosa) spoczywały na drobnoziarnistym, jednorodnym piasku.

### Faza I – otwarte osadnictwo w epoce neolitu/brązu

Faza I związana jest z użytkowaniem stanowiska w okresie osadnictwa neolitu. W wykopie 1 zadokumentowano dwie warstwy użytkowe: drobnoziarnisty piasek 18 oraz niejednorodny, sypki piasek 72. W wykopie 2 horyzont ten reprezentuje niejednorodny, sypki piasek 25. Natomiast w wykopie 3 z tą fazą należy wiązać niejednorodny piasek 55 oraz drobnoziarnisty, jednorodny piasek 112.

### Faza II – wczesna epoka żelaza(?)

Prawdopodobnie we wczesnej epoce żelaza starsze nawarstwienia kulturowe z epoki neolitu/brązu oraz warstwy powstałe w wyniku naturalnego procesu narastania gleby wykorzystano do budowy wałów grodziska.

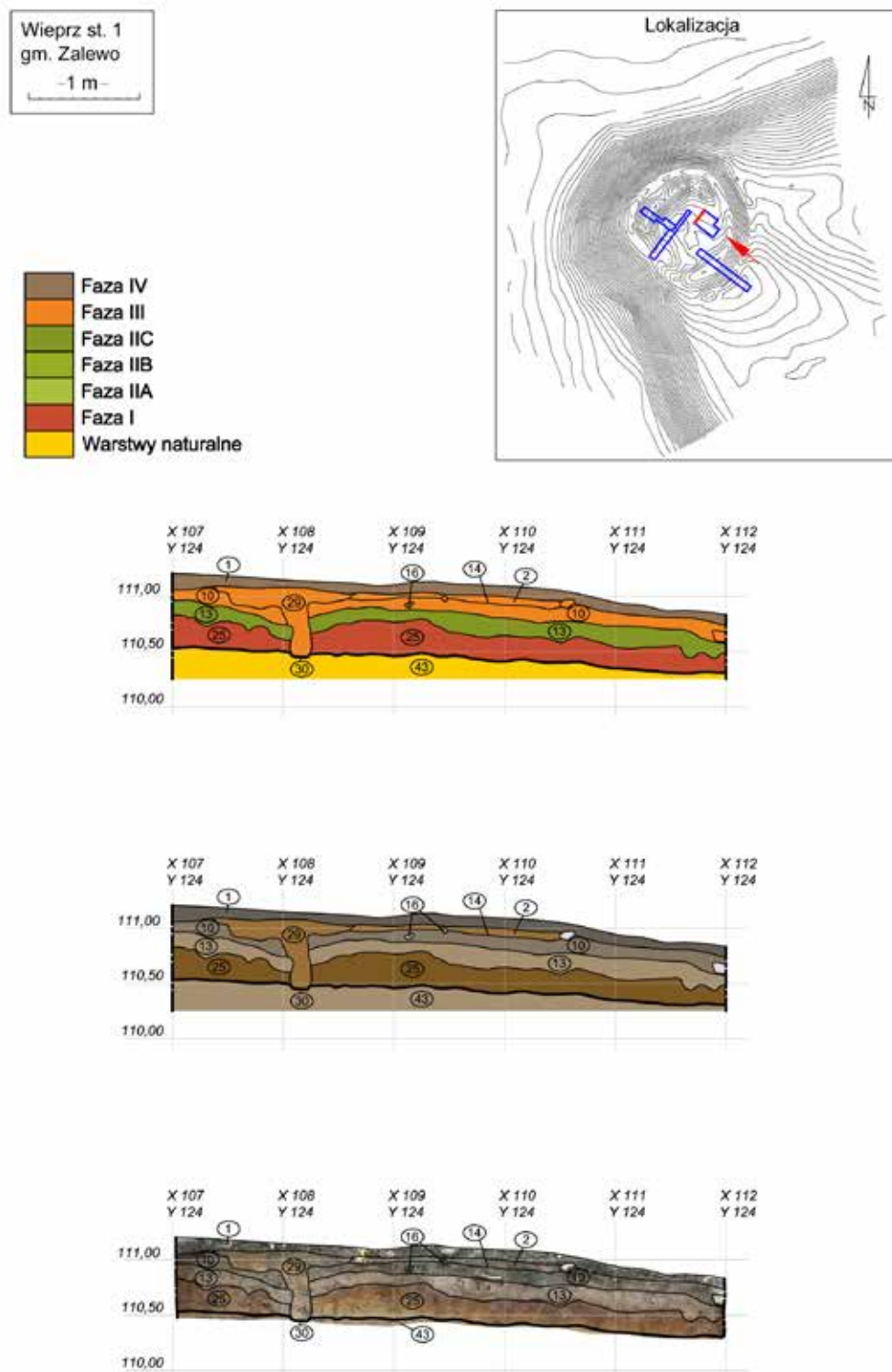
### Podfaza II A – wyprofilowanie dna fosy wewnętrznej

W fazie tej wyprofilowano dno fosy wewnętrznej w zachodniej części grodu (W3). Fosa 100 w wykopie 3 ma szerokość około 4,20 m, a jej najniższy punkt znajduje się na poziomie 108,50 m n.p.m. Różnica wysokości pomiędzy dnem fosy, a majdanem po osi profilu W wynosi około 2 m. Fosa miała U-kształtny przekrój. Na jej dnie odkryto ślad po słupie. Zadokumentowany obiekt 108A, o wymiarach 10 x 20 cm i głębokości ok.

<sup>6</sup> Chudziak i Bojarski 1997.

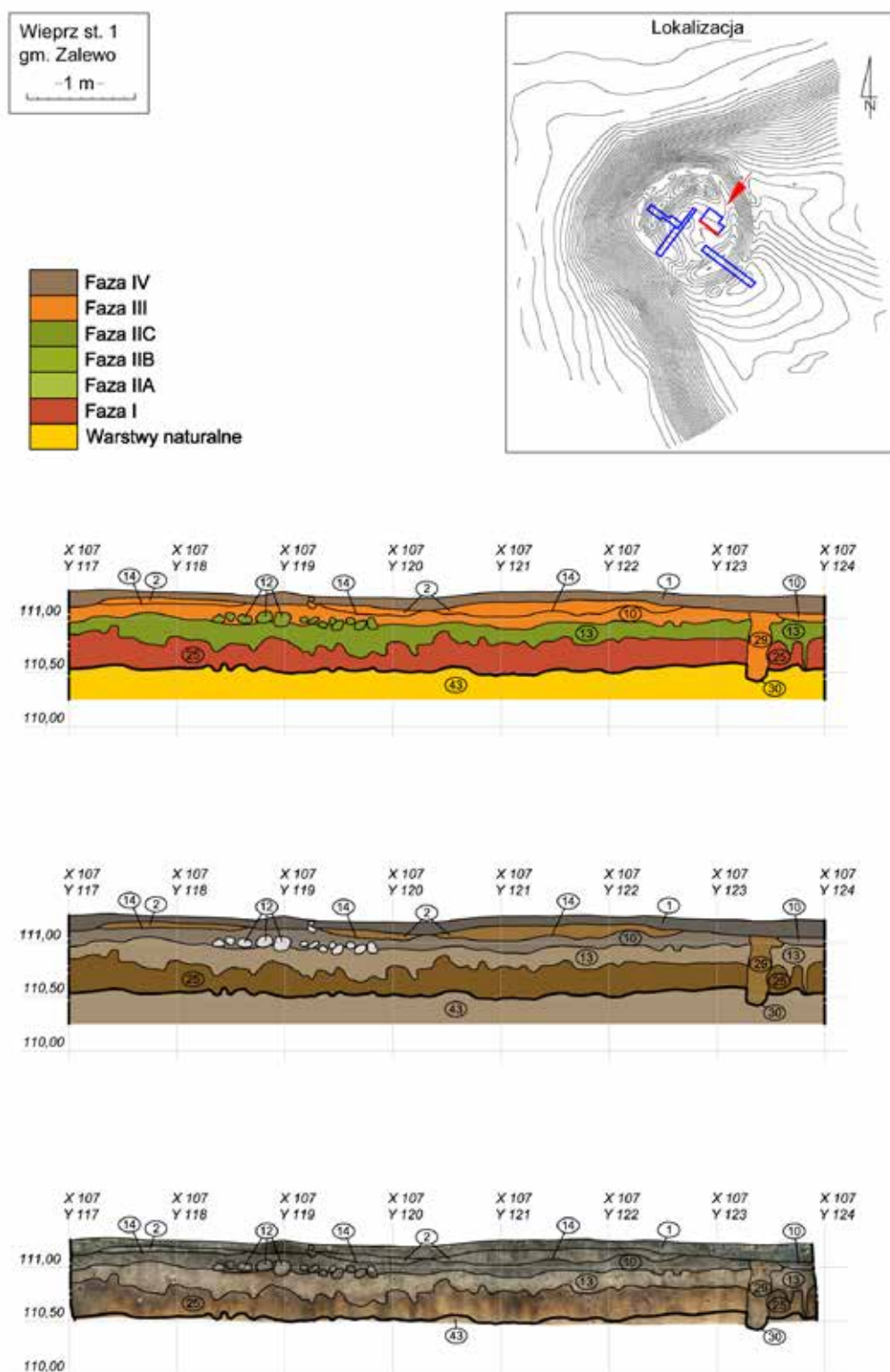
<sup>7</sup> Kobylński *et al.* 2013: 310-313.



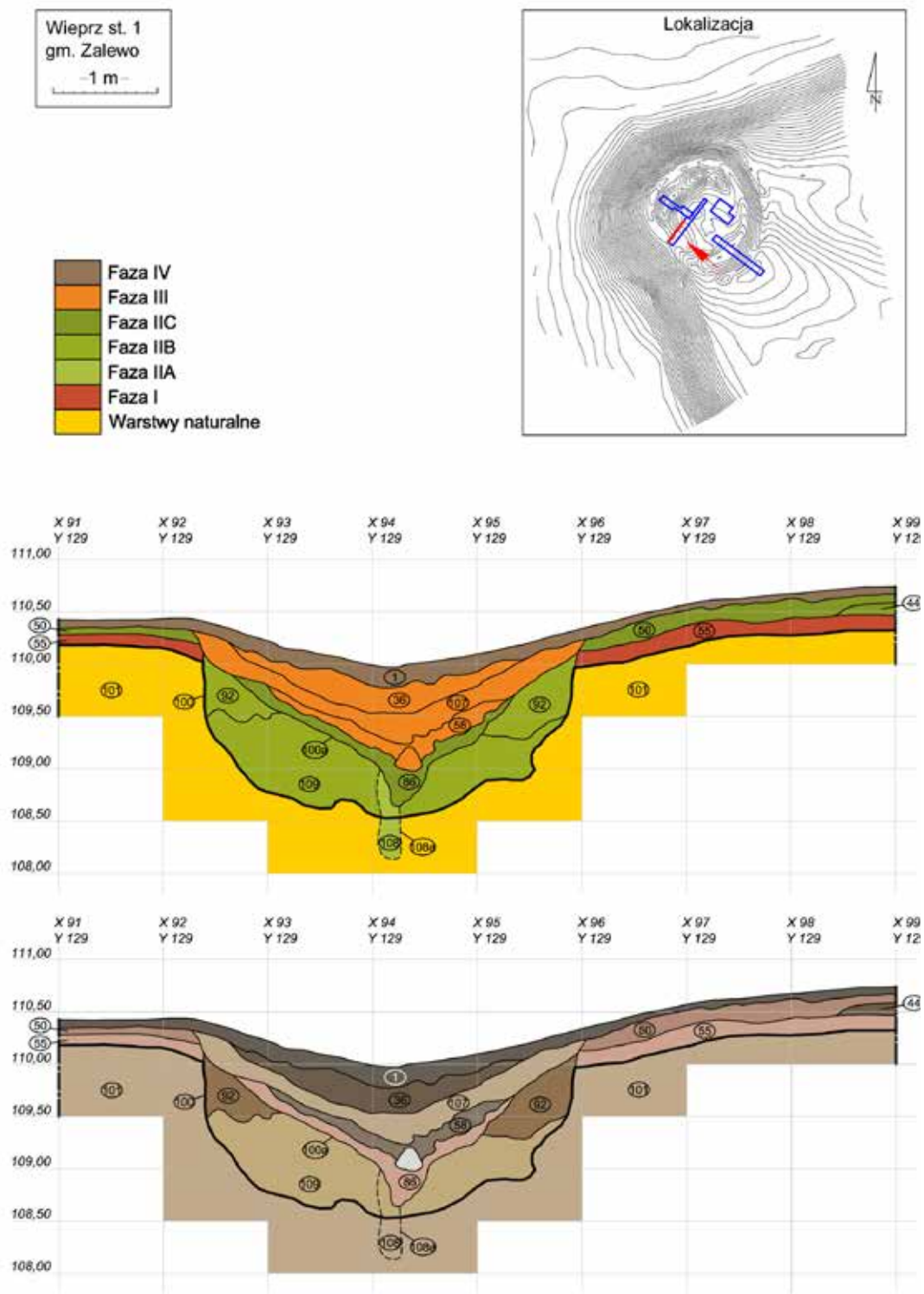


**Ryc. 17.** Wieprz, st. 1 – wyspa Bukowiec. Stratygrafia stanowiska widoczna w północnej ścianie Wykopu 2 (oprac. M. Rutyna, D. Wach i R. Solecki)

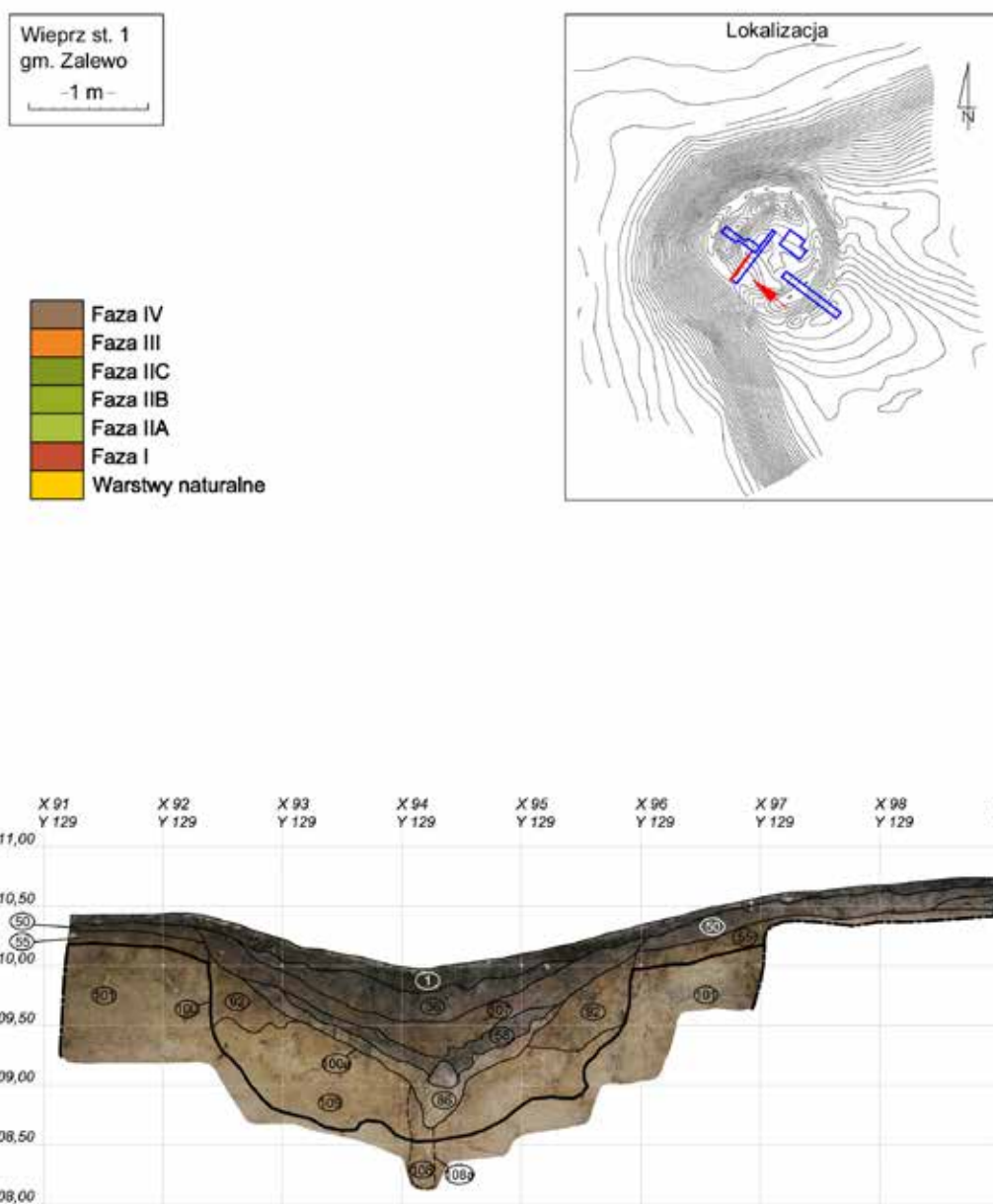




**Ryc. 18.** Wieprz, st. 1 – wyspa Bukowiec. Stratygrafia stanowiska widoczna w zachodniej ścianie Wykopu 2 (oprac. M. Rutyna, D. Wach i R. Solecki)



**Ryc. 19.** Wieprz, st. 1 – wyspa Bukowiec. Stratygrafia stanowiska widoczna w północnej ścianie Wykopu 3 (oprac. M. Rutyna, D. Wach i R. Solecki)







**Ryc. 23.** Wieprz, st. 1 – wyspa Bukowiec. Przekrój przez wał w południowej części grodziska (fot. Z. Kobylński)



**Ryc. 24.** Wieprz, st. 1 – wyspa Bukowiec. Bruki kamienne na majdanie (fot. Z. Kobylński)

50 cm, w planie miał kształt połowy owalu, w przekroju natomiast był U-kształtny. Jego wypełnisko tworzył sypki, drobno i średnioziarnisty piasek 108.

### Podfaza II B – naturalne narastanie gleby

Fazę II B zaobserwowano tylko w fosie wewnętrznej 100 w wykopie 3. W wyniku procesu naturalnego narastania gleby dno fosy zostało przykryte sypkim, niejednorodnym piaskiem 109 oraz sypkim, drobnoziarnistym piaskiem 92.

### Podfaza II C – budowa wału, wyprofilowanie dna fosy oraz poziom użytkowy

Faza II C związana jest z budową i użytkowaniem grodu. Powstał wówczas wał grodziska (W1). We wnętrzu wału nie znaleziono żadnych śladów konstrukcji kamiennej bądź spalonych konstrukcji drewnianych. Być może o istnieniu jakiegoś rodzaju konstrukcji drewnianej (np. płotów drewnianych lub plecionkowych, które się nie zachowały) świadczy odkryty u podstawy wału jasny piasek 27<sup>8</sup> (o pionowych, wyraźnych granicach na obu końcach) oraz dwa doły posłupowe - nr 40 i 42 (na zewnętrznym skraju podnóża wału) w odległości ok. 30 cm od siebie. Nasyp wału tworzy drobnoziarnisty, sypki, jednorodny piasek 3. (ryc. 24).

Po zewnętrznej stronie wału wyprofilowano dno fosy 26 (W1). Jej szerokość (u góry) wynosi około 3 m, a najniższy punkt znajduje się na poziomie 109,25 m n.p.m. Różnica wysokości pomiędzy dnem fosy, a szczytem wału po osi profilu W wynosi około 2,90 m. Fosa miała V-kształtny przekrój. Płytki (około 25-35 cm głębokości), płaskodenny rowek (około 20-30 cm szerokości) odkryty na jej dnie oraz dół posłupowy 76 może wskazywać, że w tym miejscu znajdował się płot bądź palisada. Poziom użytkowy w fosie wyznaczają następujące warstwy: niejednorodny, sypki piasek 77, skupisko około 10 kamieni (o średnicy od 5 do około 20 cm) 37 oraz niejednorodny, sypki piasek 38. Na zewnątrz fosy, około 1,5 m od jej krawędzi, znaleziono dwa prostokątne doły posłupowe - 62 i 74, oddalone od siebie o ok. 80 cm. Obecność tych dwóch obiektów być może wskazuje na istnienie konstrukcji obronnej, np. w postaci pali z plecionką między nimi.

Z horyzontem tym należy wiązać także warstwę użytkową odkrytą w obrębie wykopu 1, na majdanie grodziska, reprezentowaną przez niejednorodny piasek 17.

Na majdanie grodziska (W2) powstał wówczas poziom użytkowy. Na stropie sypkiego, jednorodnego piasku 13 zadokumentowano bruk kamienny 12, w południowo-zachodniej części wykopu, oraz dwa skupiska kamieni, 11 i 16, w północno-zachodniej. Bruk kamienny 12 stanowiło duże skupisko ściśle ułożonych kamieni (około 380 kamieni, o średnicy do 20 cm). Skupiska 11 (około 80 kamieni, o średnicy do 20 cm) i 16 (około 20 kamieni, o średnicy do 25 cm) były nieregularnego kształtu, a ich kamienie luźniej rozrzucone. Wszystkie trzy skupiska tworzyły w przybliżeniu powierzchnię płaską (ryc. 25). W północno-zachodniej części wykopu odkryto również dwa doły posłupowe 20 i 22 oraz jamę 24. Jama 24, o wymiarach około 70 x 80 cm i głębokości około 20 cm, w planie

<sup>8</sup> Na stropie warstwy 27 rysował się obiekt 34 (wypełnisko 33), który w trakcie eksploracji zinterpretowano jako pozostałości po korzeniach uschniętych drzew.

**Tabela 1.** Katalog warstw z opisem poszczególnych jednostek stratygraficznych grodziska w Wieprzu, st. 1 – wyspa Bukowiec (oprac. M. Rutyna i D. Wach)

Numer jednostki	Numer obiektu	Numer wykopu	Położenie w obrębie stanowiska	Współrzędne x,y/N,E	Opis jednostki stratygraficznej	Barwa (Munsell)	Pozycja stratygraficzna	
							Znajduje się pod	Znajduje się nad
1=134		1, 2, 3, 4	Majdan, wały, fosy	N=101-118; 120-123; E=101-102; 107-111	Sypki, ziemisty, drobno- i średnioziarnisty piasek; miąższość do 20 cm; humus	10YR 4/1		2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 50, 72
2	14	2	Majdan	N=121,65-124; E=107,44-108,90	Wypełnisko nory zwierzęcej 14	10YR 5/6	1	14
3		1	Wał	N=102-115; E=100-102	Drobnoziarnisty, sypki, jednorodny piasek; miąższość do 90 cm; nasyp wału	10YR 6/6	4, 8, 15, 28	17, 27, 77
4		1	Stok wału	N=105-108; E=100-102	Jednorodny, sypki piasek; miąższość do 20 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	10YR 5/2; 10YR 2/1	1, 5	3, 6
5		1	Fosa	N=105-106,20; E=100,50-102	Niejednorodny, sypki piasek; miąższość do 15 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	10YR 5/8; 10YR 4/2; 10YR 5/2	1	15
6		1	Fosa	N=103,40-105; E=100-102	Niejednorodny, sypki piasek; miąższość do 10 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	10YR 3/2	5	15
7		1	Fosa	N=102,90-103,30; E=100-102	Bardzo sypki, drobnoziarnisty piasek; miąższość do 10 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	10YR 5/2	1	72
8		1	Stok wału, majdan	N=112-118; E=100-102	Jednorodny, sypki piasek; miąższość do 20 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	10YR 4/2	1, 9	3, 17, 28
9		1	Majdan	N=112,60-117,94; E=100-102	Skupisko luźno rozrzuconych około 40 kamieni (o śr. do 20 cm)		1	8
10		2	Majdan	N=117-124; E=107-112	Sypki, jednorodny piasek; miąższość do 10 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	10YR 5/2	1, 2, 14	13
11		2	Majdan	N=120,95-122,88; E=108,54-109,97	Skupiska kamieni (ok. 80 kamieni, o śr. do 20 cm)		10	13
12		2	Majdan	N=118-120,65; E=107-109,90	Brak kamienny, w południowo-zachodniej części wykopu stanowiło duże skupisko ściśle ułożonych kamieni (około 380 kamieni, o średnicy do 20 cm).		10	13
13		2	Majdan	N=119-124; E=108,89-112	Sypki, jednorodny piasek; miąższość do 10 cm; poziom użytkowy	10YR 6/3; 10YR 7/3	10	25
14	14	2	Majdan	N=122,68-123; E=107,52-108,32	Nora zwierzęca. Wypełnisko 2.		2	10
15		1	Fosa	N= 103-107; E= 100-102	Niejednorodny, sypki piasek; miąższość do 40 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	10 YR 3/2	5, 6	141
16		2	Majdan	N=123-124; E=109-110	Skupisko kamieni przy ścianie N wykopu; ok. 20 kamieni, o śr. do 25 cm		10	13
17		1	Majdan	N=115,30-118; E=100-102	Niejednorodny piasek; miąższość do 20 cm; poziom użytkowy	10YR 5/2; 10YR 6/3	3, 8, 28	18, 27
18		1	Majdan	N=115-118; E=100-102	Drobnoziarnisty piasek; miąższość do 30 cm; poziom użytkowy	10YR 5/6	17, 27	35
19	20	2	Majdan	N=109,60-110,10; E=123,25-123,53	Lekko ziemisty, niejednorodny piasek; wypełnisko dołu postłupowego 20	2,5Y 4/2	10	20
20	20	2	Majdan	N=109,60-110,10; E=123,25-123,53	Dół postłupowy, o wym. ok. 30 x 50 cm i gł. 30 cm, w planie był owalny, a w przekroju-kształtny; wypełnisko 19		19	13
21	22	2	Majdan	N=122,07-123,25; E=108,70-109	Lekko ziemisty, niejednorodny piasek; wypełnisko dołu postłupowego 22	2,5YR 3/2	10	22
22	22	2	Majdan	N=122,07-123,25; E=108,70-109	Dół postłupowy, o wym. ok. 20 x 30 cm i gł. ok. 25 cm, miał kształt nieregularny, zbliżony nieco do owalu, w przekroju-kształtny; wypełnisko 21		21	13
23	24	2	Majdan	N=121; E=110-111	Sypki, jednorodny piasek; wypełnisko obiektu 24	10YR 3/2	10	24
24	24	2	Majdan	N=121; E=110-111	Obiekt (jama?), o wym. ok. 70 x 80 cm i gł. ok. 20 cm, w planie miała kształt nieregularnego owalu; wypełnisko 23		23	13
25		2	Majdan	N=117-124; E=107-112	Niejednorodny, sypki piasek; miąższość do 30 cm; poziom użytkowy	10YR 4/6; 10YR 4/3; 10YR 3/4	13	43
26	26	1	Fosa	N= 104-107; E=100-102	Fosa zewnętrzna; jej szer. (u góry) wynosi ok. 3 m, a najniższy punkt znajduje się na poziomie 109,25 m n.p.m; różnica wysokości pomiędzy dnem fosy, a szczytem wału po osi ściany W wynosi około 2,90 m. Fosa miała-kształtny przekrój		77	35

**Tabela 1.** Ciąg dalszy

Numer jednostki	Numer obiektu	Numer wykopu	Położenie w obrębie stanowiska	Współrzędne x,y/N,E	Opis jednostki stratygraficznej	Barwa (Munsell)	Pozycja stratygraficzna	
							Znajduje się pod	Znajduje się nad
27		1	Wał	N=107,71-112; E=100-102	Sypki piasek; miąższość do 20 cm; pionowe, wyraźne granice świadczą o istnieniu jakiegoś rodzaju konstrukcji drewnianej (np. płotów drewnianych lub plecionkowych, które się nie zachowały)	10YR 7/2	3, 17, 26	18, 35
28		1	Stok wału	N=114,50-115,74; E=100-102	Jednorodny, sypki piasek; miąższość do 20 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	10YR 7/2	8	3, 17
29	30	2	Majdan	N=122-124; E=107,50-109,01	Sypki, niejednorodny piasek; wypełnisko obiektu 30	10YR 5/2	1	30
30	30	2	Majdan	N=122-124; E=107,50-109,01	Obiekt, będący zapewne pozostałością po uschniętych korzeniach drzew.		29	2
31	32	2	Majdan	N=120-121; E=108-109	Lekko ziemisty piasek. Wypełnisko obiektu 32.	10YR 5/2	13	32
32	32	2	Majdan	N=120,10-120,80; E=108,55	Obiekt, będący zapewne pozostałością po uschniętych korzeniach drzew.		31	25
33	34	1	Wał	N=112,70-112,94; E=101,60-101,80	Wypełnisko obiektu 34; piaszczysta, sypka, niejednorodna ziemia	10YR 5/2; 10YR 6/2	3	34
34	34	1	Wał	N=112,70-112,94; E=101,60-101,80	Obiekt, będący zapewne pozostałością po uschniętych korzeniach drzew.		33	27
35		1	Wał, fosy, majdan	N=101-115,20 E=100-102	Drobnoziarnisty piasek z wtrąceniami żelazistymi; Calec	10YR 6/3 2.5Y 5/2	27	-
36		3	Fosa	N=127-129; E=92,80-94,30	Sypki, drobno- i średnioziarnisty piasek; miąższość do 20 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	10YR 4/2	1	107
37	26	1	Fosa	N=101,87-102,38; E=100,09-101,18	Skupisko ok. 10 kamieni (o śr. od 5 do około 20 cm) w fosie 26		141	38
38	26	1	Fosa	N=101,87-102,59; E=100-102	Niejednorodny, sypki piasek; miąższość do 20 cm; poziom użytkowy	10YR 5/3	37, 141	77
39	40	1	Stok wału	N=107,50-108,50; E=100,50-101,50	Lekko ziemisty piasek; wypełnisko obiektu 40	10YR 4/2; 10YR 5/3	3	40
40	40	1	Stok wału	N=107,50-108,50; E=100,50-101,50	Dół posłupowy, o wym. 90 x 100 cm i gł. ok. 30 cm, w planie miał lekko owalny zarys, a w przekroju U-kształtny; wypełnisko 39		39	27
41	42	1	Stok wału	N=107,48-107,69; E=101,61-101,85	Sypki, lekko ziemisty piasek; wypełnisko obiektu 42	10YR 4/2	3	42
42	42	1	Stok wału	N=107,48-107,69; E=101,61-101,85	Dół posłupowy, w planie miał kształt okrągły, a w przekroju był nieckowaty; śr. ok. 20-25 cm, gł. ok. 50 cm; wypełnisko 41		41	77
43		2	Majdan	N=117-124; E=107-112	Drobnoziarnisty, jednorodny piasek; calec	10YR 4/3	25	-
44		3, 4	Majdan	N=127-129,60; E=100-102	Bardzo sypki, niejednorodny piasek; miąższość do 10 cm; poziom użytkowy	10YR 4/2	50	55
46		4	Fosa	N=135,22-136,82; E=100-102	Sypki, lekko ziemisty piasek; miąższość do 35 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	10YR 4/2	1	44, 47, 51
47		4	Fosa	N=136,82-139; E=100-102	Sypki, jednorodny piasek; miąższość do 10 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	10YR 4/1	1, 46	51
48		3	Majdan	N=128; E=100-101	Sypki, drobno- i średnioziarnisty piasek; miąższość do 15 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	10YR 4/2	54, 111	60
49		3	Fosa	N=128,48-129; E=93,70-94,40	Sypki, drobno- i średnioziarnisty piasek; miąższość do 10 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	2,5YR 7/4	107	58
50		3, 4	Majdan	N=127-127,56; E=100-101,11	Sypki, niejednorodny piasek; miąższość do 30 cm; poziom użytkowy	2,5YR 6/4	1, 100	55
51		4	Fosa	N=135,44-139; E=100-102	Sypki, niejednorodny piasek; miąższość do 30 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	10YR 3/2	47, 46	57
54		3	Majdan	N=127-127,40; E=101,40-101,87	Sypki, drobno- i średnioziarnisty piasek; miąższość do 30 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	10YR 6/4; 10YR 5/1; 10YR 4/2; 10YR 3/1; 10YR 4/1	111	48, 60
55		3	Majdan	N=91-103; E=127-129	Niejednorodny piasek; miąższość do 20 cm; poziom użytkowy	2,5YR 7/4	50	101
56	88	4	Fosa	N=136,98-139; E=100-102	Sypki, niejednorodny piasek; miąższość do 40 cm; poziom użytkowy	10YR 7/8	57, 80	136
57		4	Fosa	N=135,46-138,74; E=100-102	Sypki, drobnoziarnisty piasek; miąższość do 20 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	10YR 5/3	51	56



Tabela 1. Ciąg dalszy

Numer jednostki	Numer obiektu	Numer wykopu	Polożenie w obrębie stanowiska	Współrzędne x,y/N,E	Opis jednostki stratygraficznej	Barwa (Munsell)	Pozycja stratygraficzna	
							Znajduje się pod	Znajduje się nad
58		3	Fosa	N=127,30-129; E=95-95,30	Sypki, drobno- i średnioziarnisty piasek; miąższość do 20 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	10YR 5/2	107	86
59		3	Fosa	N=127-128; E=96,30-96,50	Sypki, drobno- i średnioziarnisty piasek; miąższość do 10 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	2,5YR 7/4	1	50
60		3	Fosa	N=127-129,12; E=97,82-98,41	Sypki, drobno- i średnioziarnisty piasek; miąższość do 30 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	2,5YR 7/4	48	112
61	62	1	Stok fosy	N=101,90-102,10; E=100,30-100,60	Niejednorodny, lekko ziemisty piasek; wypełnisko dołu posłupowego 62	10YR 4/1	1	62
62	62	1	Stok fosy	N=101,90-102,10; E=100,30-100,60	Dół posłupowy, o wym. ok. 15 x 20 cm i gł. do 48 cm; w planie prostokątny, w przekroju nieckowaty; wypełnisko 61		61	72
63	64	3	Stok fosy	N=128,12-128,32; E=95,30-95,65	Lekko ziemisty piasek; wypełnisko dołu posłupowego 64	10YR 5/2	50	64
64	64	3	Stok fosy	N=128,12-128,32; E=95,30-95,65	Dół posłupowy, o wym. 20 x 30 cm i gł. ok. 25 cm, owalny w planie, w przekroju U-kształtny		63	55
65	66	3	Majdan	N=127,88-128,19; E=96,22-96,51	Lekko ziemisty, niejednorodny piasek; wypełnisko dołu posłupowego 66	10YR 5/2	50	66
66	66	3	Majdan	N=127,88-128,19; E=96,22-96,51	Dół posłupowy, o wym. 28 x 30 cm i gł. ok. 20 cm, owalny w planie, w przekroju U-kształtny; wypełnisko 65		65	55
67	68	3	Majdan	N=128,25-128,40; E=96,10-96,25	Lekko ziemisty, niejednorodny piasek; wypełnisko dołu posłupowego 68	10YR 5/2	50	68
68	68	3	Majdan	N=128,25-128,40; E=96,10-96,25	Dół posłupowy, o wym. 15 x 17 cm i gł. ok. 5 cm, owalny w planie, w przekroju U-kształtny; wypełnisko 67		67	55
69	70	3	Majdan	N=128,70-128,88; E=96,20-96,40	Ziemisty, niejednorodny piasek; wypełnisko dołu posłupowego 70	10YR 5/2	50	70
70	70	3	Majdan	N=128,70-128,88; E=96,20-96,40	Dół posłupowy, o wym. 20 x 22 cm i gł. ok. 15 cm, owalny w planie, w przekroju cylindryczny; wypełnisko 69		69	55
71		3	Stok fosy	N=128,51-129; E=96,50-97,79	Sypki, drobno- i średnioziarnisty piasek; miąższość do 25 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	10YR 5/2	1	50
72		1	Stok fosy	N=102-103; E=100-102	Niejednorodny, sypki piasek; miąższość do 20 cm; poziom użytkowy	2,5YR 3/2	7	35
73	74	1	Stok fosy	N=101,86-102,02; E=101,01-101,22	Lekko ziemisty, niejednorodny piasek; wypełnisko obiektu 74	10YR 4/2; 10YR 3/1	7	74
74	74	1	Stok fosy	N=101,86-102,02; E=101,01-101,22	Dół posłupowy, o wym. ok. 20 x 30 cm i gł. 40 cm; w planie regularny, zbliżony do prostokąta, w przekroju nieckowaty; wypełnisko 73		73	72
75	76	1	Fosa	N=104,64-104,76; E=103,27-103,39	Niejednorodny, lekko ziemisty piasek; wypełnisko dołu posłupowego 76	10YR 3/6	141	76
76	76	1	Fosa	N=104,64-104,76; E=103,27-103,39	Dół posłupowy, o śr. ok. 20 cm i gł. ok. 2 cm, planie okrągły		75	38
77	26	1	Fosa	N=104,82-105,46; E=100-102	Niejednorodny, sypki piasek; miąższość do 50 cm; poziom użytkowy	10YR 6/4	37, 38	26
80	88	4	Fosa	N=136-137,40; E=100-102	Twardy, niejednorodny piasek; miąższość do 30 cm; poziom użytkowy	10YR 6/4; 10YR 7/6	135	56, 136
81	143	4	Fosa	N=136,24-136,82; E=101-102	Drobnoziarnisty, lekko ziemisty, niejednorodny piasek; wypełnisko obiektu 143	10YR 5/4	57	143
82	83	1	Stok fosy	N=103,58; E=101-101,40	Wypełnisko nory zwierzęcej.	10YR 6/4	7, 15	83
83	83	1	Stok fosy	N=103,58; E=101-101,40	Nora zwierzęca.		82	72
85	89	3	Fosa	N=127-128; E=92	Lekko ziemisty, niejednorodny piasek; wypełnisko obiektu 89	10YR 5/2	55	89
86	100A	3	Fosa	N=127-129; E=93-95	Drobnoziarnisty, lekko pylasty, niejednorodny piasek; miąższość do 60 cm; poziom użytkowy	2,5YR 7/4	58	100A
88	88	4	Fosa	N=138-135; E=102-100	Fosa wewnętrzna; szer. ok. 4 m; najniższy punkt znajduje się na poziomie 108,20 m n.p.m.; różnica wysokości pomiędzy dnem fosy, a majdanem po osi ściany E wynosi ok. 3 m; przekrój U-kształtny		56, 80	81

**Tabela 1.** Ciąg dalszy

Numer jednostki	Numer obiektu	Numer wykopu	Położenie w obrębie stanowiska	Współrzędne x,y/N,E	Opis jednostki stratygraficznej	Barwa (Munsell)	Pozycja stratygraficzna	
							Znajduje się pod	Znajduje się nad
89	89	3	Fosa	N=127-128; E=92	Dół posłupowy, o wym. 28 x 38 cm i gł. ok. 25 cm, owalny w planie, w przekroju U-kształtny; wypełnisko 85		85	92
92		3	Stok fosy	N=127-129; E=91-93	Sypki, drobnoziarnisty piasek; miąższość do 40 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	10YR 5/4	86	109, 129
98	99	3	Fosa	N=128,34-128,45; E=95,60-95,65	Lekko ziemisty piasek; wypełnisko dołu posłupowego 99	10YR 5/2	107	99
99	99	3	Fosa	N=128,34-128,45; E=95,60-95,65	Dół posłupowy, o wym. 5 x 10 cm i gł. 5 cm, w planie prostokątny (o zaokrąglonych narożnikach), w przekroju U-kształtny; wypełnisko 98		98	100
100	100	3	Fosa	N=92-95; E=127-129	Fosa wewnętrzna; szer. ok. 4,20 m; najniższy punkt znajduje się na poziomie 108,50 m n.p.m.; różnica wysokości pomiędzy dnem fosy, a majdanem po osi ściany W wynosi ok. 2 m; U-kształtny przekrój		92	101
100A	100A	3	Fosa	N=92,70-95,30; E=127-130	Fosa wewnętrzna; szer. ok. 2,5 m; jej najniższy punkt znajduje się na poziomie 108,60 m n.p.m.; różnica wysokości pomiędzy dnem fosy, a majdanem po osi profilu W wynosi około 1,9 m; V-kształtny przekrój.		86	92, 109
101		3	Majdan, fosa	N=95,20-98; E=127-129	Drobnoziarnisty piasek z wytrąceniami żelazistymi; calec	2,5Y 4/2	55	
104		3	Majdan	N=127-128; E=106,25-105,70	Sypki, drobno- i średnioziarnisty piasek; miąższość do 30 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	10YR 4/2	1, 117	105
105		3	Majdan	N=127-128; E=106,25-105,70	Sypki, drobno- i średnioziarnisty piasek; miąższość do 30 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	10YR 5/3	104	50
107		3	Fosa	N=129; E=92,90-95,50	Sypki, drobno- i średnioziarnisty piasek; miąższość do 25 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	10YR 7/3	36	58
108	108A	3	Fosa	N=129; E=94,05-94,25	Sypki, drobno- i średnioziarnisty piasek; wypełnisko obiektu 108A	10YR 4/3	109	108A
108A		3	Fosa	N=129; E=94,05-94,25	Prawdopodobnie ślad po słupie; o wymiarach ok. 20x10 cm i gł. 50 cm.		108	100, 101
109		3	Fosa	N=129; E=91-94,10	Sypki, niejednorodny piasek; miąższość do 50 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	2,5Y 7/4	92	100
110=111		3	Majdan	N=127; E=106,70-109	Sypki, drobno- i średnioziarnisty piasek; miąższość do 35 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	10YR 6/2	1	48, 54, 50
112		3	Majdan	N=127; E=98,38-98,80	Drobnoziarnisty, jednorodny piasek; miąższość do 50 cm; poziom użytkowy	10YR 5/4	60	101
116		3	Majdan	N=127; E=100,60-102,80	Sypki, drobno- i średnioziarnisty piasek; miąższość do 25 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	10YR 3/2	1	117
117		3	Majdan	N=99; E=100,40-106	Sypki, drobno- i średnioziarnisty piasek; miąższość do 35 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	10YR 5/2 (30%); 10YR 5/3 (70%)	118	50, 119
118		3	Majdan	N=127; E=100,60-102,80	Sypki, drobno- i średnioziarnisty piasek; miąższość do 25 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	10YR 3/2	1	117
119		3	Majdan	N=127; E=104-105,30	Sypki, drobno- i średnioziarnisty piasek; miąższość do 25 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	10YR 5/2	117	55
120		3	Majdan	N=127; E=100,60-102,80	Sypki, drobno- i średnioziarnisty piasek; miąższość do 25 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	10YR 3/2	1	117
129		3	Stok fosy	N=91-91,65; E=129	Sypki, jednorodny piasek; miąższość do 10 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	2,5Y 5/4	92	101
132		3, 4	Majdan	N=133-134,78; E=102	Sypki, drobno- i średnioziarnisty piasek; miąższość do 20 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	10YR 4/1	1	44
133		3, 4	Majdan	N=127-129,60; E=100-102	Bardzo sypki, niejednorodny piasek; miąższość do 10 cm; poziom użytkowy	10YR 4/2	50	55
135		4	Fosa	N=135,50-136,34; E=102	Sypki, lekko pylasty piasek; miąższość do 30 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	10YR 4/2	46	80
136		4	Fosa, majdan	N=132-139; E=102	Drobnoziarnisty, jednorodny piasek; calec	10YR 5/6	56, 80	-
137		3, 4	Majdan	N=128-132; E=103	Sypki, jednorodny piasek; miąższość do 20 cm; poziom użytkowy	10YR 4/1	50	44
138		3, 4	Majdan	N=127-129,60; E=100-102	Bardzo sypki, niejednorodny piasek; miąższość do 10 cm; poziom użytkowy	10YR 4/2	50	55

**Tabela 1.** Ciąg dalszy

Numer jednostki	Numer obiektu	Numer wykopu	Położenie w obrębie stanowiska	Współrzędne x,y/N,E	Opis jednostki stratygraficznej	Barwa (Munsell)	Pozycja stratygraficzna	
							Znajduje się pod	Znajduje się nad
139		2	Majdan	N=123,30-123,70; E=107	Sypki, niejednorodny piasek; miąższość do 10 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	2,5Y 6/3	1	10
140		2	Majdan	N=124; E=107,24-108,50	Sypki, niejednorodny piasek; miąższość do 10 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	2,5Y 6/6	1	10
141		1	Fosa	N=104,40-105,60; E=100-102	Drobnoziarnisty piasek z węgielkami drzewnymi; miąższość do 10 cm; warstwa powstała w wyniku naturalnego narastania gleby	5YR 5/2; 10YR 3/1	15	38
142		3, 4	Majdan	N=127-129,60; E=100-102	Bardzo sypki, niejednorodny piasek; miąższość do 10 cm; poziom użytkowy	10YR 4/2	50	55
143	143	4	Fosa	N=136,40-136,75; E=101,85-102	Dół posłupowy, o wym. 15 x 35 cm i gł. 40 cm, w planie miał kształt połowy owalu, w przekroju natomiast był U-kształtny; wypełnisko 81		81	136

**Tabela 2.** Wieprz, st. 1 – wyspa Bukowiec. Wykaz dołów posłupowych z Podfazy IIC (oprac. D. Wach i M. Rutyna)

Numer obiektu	Numer wypełniska	Położenie w obrębie grodziska	Wymiary w planie	Głębokość	Kształt w planie	Kształt w przekroju
20	19	majdan	30 x 50 cm	30 cm	owalny	V-kształtny
22	21	majdan	20 x 30 cm	25 cm	nieregularnie owalny	V-kształtny
40	39	na zewnętrznym skraju podnóża wału	90 x 100 cm	30 cm	owalny	U-kształtny
42	41	na zewnętrznym skraju podnóża wału	śr. 20-25 cm	50 cm	okrągły	nieckowaty
62	61	na zewnątrz fosy, ok. 1,5 m od jej krawędzi	15 x 20 cm	48 cm	prostokątny	nieckowaty
64	63	na stoku fosy	20 x 30 cm	25 cm	owalny	U-kształtny
66	65	na majdanie, tuż przy fosie	28 x 30 cm	20 cm	owalny	U-kształtny
68	67	na majdanie, tuż przy fosie	15 x 17 cm	5 cm	owalny	U-kształtny
70	69	na majdanie, tuż przy fosie	20 x 22 cm	15 cm	owalny	cyldryczny
74	73	na zewnątrz fosy, ok. 1,5 m od jej krawędzi	20 x 30 cm	40 cm	prostokątny	nieckowaty
76	75	na dnie fosy	śr. 20 cm	2 cm	okrągły	U-kształtny
89	85	po zewnętrznej stronie fosy	28 x 38 cm	25 cm	owalny	U-kształtny
99	98	na stoku fosy	5 x 10 cm	5 cm	prostokątny o zaokrąglonych narożnikach	U-kształtny
143	81	na dnie fosy wewnętrznej	15 x 35 cm	40 cm	połowa owalu	U-kształtny

posiadała kształt nieregularnego owalu. Jej wypełniskiem był sypki, jednorodny piasek 23.

W fazie tej częściowo oczyszczono fosę (W3) z podfazy II A. Fosa 100 A (W3) ma szerokość około 2,5 m, a jej najniższy punkt znajduje się na poziomie 108,60 m n.p.m. Różnica wysokości pomiędzy dnem fosy, a majdanem po osi profilu W wynosi około 1,9 m. Fosa miała V-kształtny przekrój. Na jej dnie powstał poziom użytkowy reprezentowany przez drobnoziarnisty, lekko pylasty, niejednorodny piasek 86. Obecność dwóch dołów posłupowych na stoku fosy (od strony majdanu), trzech dołów na majdanie tuż przy fosie oraz jednego dołu posłupowego po zewnętrznej stronie fosy sugerują istnienie trzech

konstrukcji obronnych, np. w postaci pali z plecionką między nimi.

Także w północnej części grodu wyprofilowano dno fosy (W4). Szerokość fosy wewnętrznej 88 w wykopie 4 wynosi około 4 m, a najniższy punkt znajduje się na poziomie 108,20 m n.p.m. Różnica wysokości pomiędzy dnem fosy, a majdanem po osi profilu E wynosi około 3 m. Przekrój fosy był U-kształtny. Obecność dołu posłupowego 143 na jej dnie sugeruje obecność w tym miejscu konstrukcji obronnej, np. w postaci płotu bądź palisady. Ponadto w wypełnisku fosy zadokumentowano dwie warstwy użytkowe: twardy, niejednorodny piasek 80 i sypki, niejednorodny piasek 56.



Na majdanie grodziska, w wykopie 3 i 4, powstały wówczas warstwy użytkowe reprezentowane przez sypki, niejednorodny piasek 50; bardzo sypki, niejednorodny piasek 44 oraz sypki, jednorodny piasek 137.

### Faza III – opuszczenie grodziska

Po opuszczeniu grodziska jego wały uległy daleko idącej erozji i spłynęły w kierunku majdanu oraz fos. W wykopie 1 zaobserwowano następujące warstwy: drobnoziarnisty piasek z węgielkami drzewnymi 141; niejednorodny, sypki piasek 15; niejednorodny, ziemisty piasek 6; bardzo sypki, drobnoziarnisty piasek 7; niejednorodny, sypki piasek 5; sypki, jednorodny piasek 4; sypki, drobnoziarnisty piasek 28; drobnoziarnisty, jednorodny piasek 8 oraz spoczywającym na nim skupisku 9, rozrzuconych luźno około 40 kamieni (o średnicy do 20 cm).

W wykopie 2 z horyzontem tym możemy wiązać: sypki, jednorodny piasek 10; obiekt 30, będący zapewne pozostałością po uschniętych korzeniach drzew (wypełnisko 29) oraz norę zwierzęcą 14 (wypełnisko 2).

Natomiast w wykopie 3 faza ta jest reprezentowana przez sypkie, drobno- i średnioziarniste warstwy piasku 71, 59, 54, 58, 107, 49, 36, 60, 48, 111, 119, 117, 116, 105, 104 oraz 132.

Z tą fazą należy wiązać także odkryte w wykopie 4 warstwy: sypkiego, drobnoziarnistego piasku 57; sypkiego, lekko pylistego piasku 135; sypkiego, niejednorodnego piasku 51; bardzo sypkiego, jednorodnego piasku 47; sypkiego, lekko ziemistego piasku 46 oraz sypkiego, niejednorodnego piasku 132.

### Faza IV – współczesny poziom użytkowy

Obecny poziom użytkowy w wykopach 1, 2, 3 i 4 tworzy ziemisty, drobno- i średnioziarnisty piasek 1.

## ZNALEZISKA

URSZULA KOBYLŃSKA

### Ceramika

Badania wykopaliskowe nawarstwień kulturowych grodziska dostarczyły 59 fragmentów ceramiki; w tej liczbie znalazły się jedynie cztery górne części naczyń z zachowanym wylewem, stanowiące odpowiednik 26% SEN oraz dwie części przydenne i dwa dna (wklęsłe i lekko wklęsłe) stanowiące odpowiednik 50% SEN. Zespół zawiera 48 fragmentów brzuśców, z których 21 charakteryzuje się gładką, matową powierzchnią, 8 jest wypolerowanych, 15 szorstkich, zaś rodzaju powierzchni czterech fragmentów nie można było określić ze względu na ich zniszczenie. Materiał ceramiczny jest mocno rozdrobniony, zarówno wskutek

działania procesów depozycyjnych zachodzących w czasie użytkowania tego miejsca, jak i wskutek znacznej łamliwości kruchej masy ceramicznej naczyń. Struktura wielkościowa zespołu obejmuje fragmenty głównie wielkości 2 i 3 cm, przy niewielkim udziale nieco większych fragmentów o wielkości 4 cm. W niewielkim stopniu natomiast fragmenty ceramiki znalezione podczas wykopalisk były zniszczone wskutek splukania powierzchni czy jej starcie. Duża część znalezionych fragmentów naczyń ma odpryski powierzchniowej warstwy glinki. Pod względem zniszczenia materiał ten można zaklasyfikować głównie do II kategorii zniszczenia<sup>9</sup>; nieco mniej fragmentów należy do I kategorii, a bardzo niewiele do kategorii III (tab. 3-4). Można zatem sądzić, że jest to materiał ceramiczny zalegający na wtórnym złożu, stanowiący wynik przemieszczeń podepozycyjnych zachodzących w czasie rozmaitych przekształceń terenu.

### Cechy technologiczne

Wszystkie znalezione na tym stanowisku fragmenty ceramiki wykazują jednorodne cechy. Są to ułamki cienkościennych naczyń o wyraźnie wychylonym na zewnątrz wylewie i charakterystycznym ornamentem w postaci odcisków cienkiego sznura, zgrupowanych w kilka poziomych linii występujących w górnej partii naczyń: od wylewu po uwypuklony brzusiec. Makroskopowa analiza materiału wskazuje, że masa garncarska poszczególnych fragmentów cechuje jednolity stopień przygotowania. Jest to ceramika jednolitej barwy jasnorudej, jasnobrązowej i jasnobrunatnej (5YR 5/4, 5/6, 4/4), przeważnie z obu stron. Z rzadka wewnątrz wykazuje śladowe plamy szarego okopcenia lub jest pokryte tłustą czarną glinką. Do masy ceramicznej dodawana była zawsze duża ilość domieszki o zróżnicowanej granulacji, w tym dużych ziaren (nawet do 0,4 cm średnicy) o ostrych krawędziach, barwy białej, czyli kwarcytu i jasnoróżowego skalenia oraz srebrnej miki. Większość fragmentów, mimo swej cienkościenności, zawiera nieproporcjonalnie dużo grubych ziaren, widocznych w przełamach. Masa ceramiczna wykazuje w przełamach liczne szpary i niedokładne złączenia wałków oraz poszczególnych części naczyń, co można zaobserwować na przykładzie sklejanego dna lub przyklejanego plastycznego wałka do ścianki bocznej. Powierzchnia zewnętrzna tych naczyń jest w większości przypadków (21 fragmentów) gładka, równa, matowa, bez wystających ziaren na powierzchni; ale także nierówna (15 fragmentów), z wyraźnie zaznaczającymi się ziarnami domieszki pod powierzchnią zagładzającej warstwy tłustej glinki. Te ostatnie fragmenty pochodzą głównie z brzuśców i dolnych partii naczyń. Ośiem fragmentów brzuśców charakteryzuje się powierzchnią, która -

<sup>9</sup> Według klasyfikacji zaproponowanej przez A. Buko 1990.

**Tabela 3.** Zestawienie ilościowe fragmentów ceramiki z grodziska w Wieprzu, st. 1 – wyspa Bukowiec (oprac. U. Kobylińska)

Jednostka stratygraficzna	Liczba fragmentów łącznie	Liczba różnych naczyń	Wylewy			Szyjki	Brzuśce					Części przydenne	Dna				Fragmenty przepalone	Fragmenty o wypukłej powierzchni	Ornament		Chronologia		
			Liczba fragmentów	SEN	Ornamentowane		Liczba fr. ogółem	Gładkie	Wypolerowane	Szorstkie	Nieokreślone		Ornamentowane	Liczba fragmentów	SEN	Rodzaj			Żłobki dookolne	Ornament plastyczny		Odciski	
																Wklęsłe							Lekko wklęsłe
3	1					1	1				1							1			1		
6	1					1	1				1							1			1		
12	1	1	1	10	1															1	1		
13	2					2	1		1												2		
17	8	1	1	1		7	2	1	4		2					1	3	2			8		
25	2					2		1	1		1							1			2		
27	5					1	3	1		1	1	2	1				3	1		1	5		
35	1					1	1				1						1	1			1		
36	1					1	1				1						1	1			1		
38	3					3	3				1							1			3		
44	6	1	1	10	1	2	3	1		2		2							2	1	6		
47	1					1	1	1													1		
48	2					2	1			1	1						1				2		
49	1											1					1				1		
50	7	1	1	5		6	1	2	2	1	4						1	4			7		
54	1					1		1			1							1			1		
55	3					2		1	1			1	25		1						3		
58	3					3	2		1												3		
60	1					1		1													1		
72	1					1	1														1		
86	8					7	3	1	2	1			1	25	1		4				8		
Suma	59	4	4	26	2	3	48	21	8	15		18	2	2	50	1	1	0	1	15	14	3	59

**Tabela 4.** Fragmentacja i erozja fragmentów ceramiki z grodziska w Wieprzu, st. 1 – wyspa Bukowiec (oprac. U. Kobylińska)

Jedn. strat.	Kategorie wielkościowe								Stopień erozji				Suma
	1	2	3	4	5	6	7	8	0	I	II	III	
3				1							1		1
6			1								1		1
12					1						1		1
13		1	1								2		2
17		2	3	3						2	5	1	8
25		1	1							1	1		2
27			3	1	1						3	2	5
35			1								1		1
36		1									1		1
38			3							1	2		3
44		1	2	1		1	1			5	1		6
47		1									1		1
48	1		1									2	2
49				1								1	1
50		2	1	3	1					5	1	1	7
54			1								1		1
55			2		1					3			3
58			2		1						3		3
60		1								1			1
72		1									1		1
86			5	1		1		1		3	3	2	8
Suma	1	11	27	11	5	2	1	1	0	21	29	9	59

choć nie zawsze na całej zachowanej przestrzeni jest idealnie gładka – ma wyraźne zacieki tłustej glinki i wykazuje ślady wypolerowania, co przejawia się śliską, choć nierówną powierzchnią. W większości przypadków powierzchnie wykazują ślady pokrycia cienką warstwą tłustej glinki. Odpryski tej glinki widoczne na wylewach i szyjkach.

## Formy naczyń

Nieliczne zachowane części górne naczyń dają ograniczone możliwości rekonstrukcji form ze względu na fragmentaryczność zachowania. Można jedynie sugerować, że były to naczynia średnie i małe, o średnicy wylewu wynoszącej od ok. 12 do 20 cm. Są to formy cienkościenne z wyraźnie odgiętą częścią górną z wylewem, lub z łagodnie wychyloną, zaopatrzoną w przeważnie w łukowatą, krótką szyjkę (tabl. 1:3-4, 7). Wylewy są ścięte, o zaokrąglonych krawędziach (tabl. 1:1-4). Pasma odcisków sznura są mocno wgłębione, także na wylewie (tabl. 1:4), natomiast wąskie smugi są bardzo płytkie, miejscami zanikające (tabl. 1:9) i na powierzchniach nie zawsze przebiegają równolegle (tabl. 1:1, 5-6). Jedno naczynie wykazuje ślady przepalenia (tabl. 1:2). Znalezione także fragment brzośca z plastyczną listwą, także noszące ślady przepalenia (tabl. 1:8). Dna naczyń były małe, średnicy ok. 7 cm, lekko wklęsłe, z wydzieloną stopką. Na powierzchniach zewnętrznych den zaznaczają się odciski po ziarnach i grube ziarna oraz drobne negatywy po odciskach organicznej podsypki z podkładki (tabl. 1:10-11).

## Analogie

Na terenach północno-wschodniej Polski i sąsiadujących terenach Rosji tego rodzaju ceramika ornamentowana odciskami sznura znana jest między innymi z osady bagiennej w Serowie D, raj. Oziersk w obwodzie kaliningradzkim oraz z osady położonej na piaszczystej wyspie wydmowej w pobliżu wsi Sośnia, gm. Radziłów, pow. grajewski, st. 1<sup>10</sup>. Podobna ceramika z ornamentem odcisków cienkiego sznura wystąpiła w Szestnie, gm. Mrągowo, pow. mrągowski na „Ptasiej Wyspie”, gdzie datowana jest na przełom III/II i II tys. p.n.e., do przełomu epok neolitu i brązu<sup>11</sup>. W osadzie w Paprotkach Kolonii, st. 41, gm. Miłki, pow. giżycki w Krainie Wielkich Jezior Mazurskich odkryto – wśród ceramiki o chronologii pradziejowej, bliżej przez autora opracowania nieokreślonej – fragment wylewu i szyjki naczynia analogicznego w formie do fragmentu z grodziska na Wyspie Bukowiec w Wieprzu<sup>12</sup>. Dokładną analogię dla szyjki naczynia

zdobionej odciskami sznura znaleziono także w czasie realizacji projektu *Katalog grodzisk Warmii i Mazur* podczas badań grodzisk w Łodygowie, st. 1 i 2, gm. Kisielice, pow. iławski<sup>13</sup>.

Przyjmując za cechę charakterystyczną i wyróżniającą ornament odcisku sznura na powierzchni naczyń, odkryte podczas badań grodziska na Wyspie Bukowiec fragmenty ceramiki należałoby łączyć z kręgiem kultury ceramiki sznurowej. Jednak ze względu na nowe odkrycia i ustalenia badaczy zespołów z epoki neolitu i wczesnej epoki brązu z terenu Polski północno-wschodniej<sup>14</sup>, tego rodzaju materiał ceramiczny należy raczej łączyć z tzw. stylistyką północno-wschodnią kręgu kultury ceramiki sznurowej<sup>15</sup>, czytelną również w źródłach z Kotliny Grudziądzkiej (np. Stare Marzy, gm. Dragacz, stanowisko 5; Ruda, gm. Grudziądz, stanowiska 3–6)<sup>16</sup> oraz z Ziemi Dobrzyńskiej (np. Skrzypkowo, gm. Obrowo, stanowisko 13<sup>17</sup>). Krąg ten wiązany jest ze schyłkowym odcinkiem rozwoju kręgu kultury ceramiki sznurowej lub z początkami epoki brązu<sup>18</sup>. Termin „stylistyka północno-wschodnia” w tym kontekście ma wskazywać na główny komponent genetyczny. Tego rodzaju źródła ceramiczne na obszarze doliny Dolnej Wisły oraz na terenach położonych na północny wschód od niej są trudne do jednoznacznej kwalifikacji kulturowej. Wynika to z interkulturowości wielu cech w tych kulturach, między innymi podobieństw w działalności gospodarczej i powszechności występowania zdobnictwa sznurowego w kulturach takich, jak rzucewska-przymorska, w młodszych fazach kultury amfor kulistych i oczywiście w kulturze ceramiki sznurowej oraz w niektórych zespołach z wczesnych okresów epoki brązu, czy ze względu na analogiczne cechy technologiczne naczyń nawiązujących do tradycji wytwórczości ceramicznej kultury amfor kulistych, kultury rzucewskiej, późnej kultury ceramiki sznurowej, ewentualnie kultur strefy leśnej – horyzontu Linin kultury niemeńskiej i kultury grzebykowej<sup>19</sup>. Podobny materiał ceramiczny o cechach synkretycznych odkryto niedawno na Pojezierzu Mazurskim, określając go mianem zespołów typu Ząbie-Szestno<sup>20</sup>. Jednoznacznie trudno więc sprecyzować przynależność kulturową tak nielicznego zespołu ceramicznego odkrytego na złożu wtórnym z Wyspy Bukowiec.

<sup>13</sup> Por. w niniejszej publikacji opracowanie wyników badań grodziska w Łodygowie, st. 2.

<sup>14</sup> Manasterski 2009; Kurzyk 2013.

<sup>15</sup> Bokiniec 2006: ryc. 1A.

<sup>16</sup> Bokiniec 2006: 189, ryc. 1.

<sup>17</sup> Kurzyk i Werra 2011.

<sup>18</sup> Bokiniec 2006.

<sup>19</sup> Żurek 1954; Kilian 1955; Wiślański 1966; Nosek 1967; Machnik 1979; Bokiniec 2006; Czebreszuk 1996; 2000; Szmyt 1996; 1999; Jóźwiak 2003; Manasterski 2009.

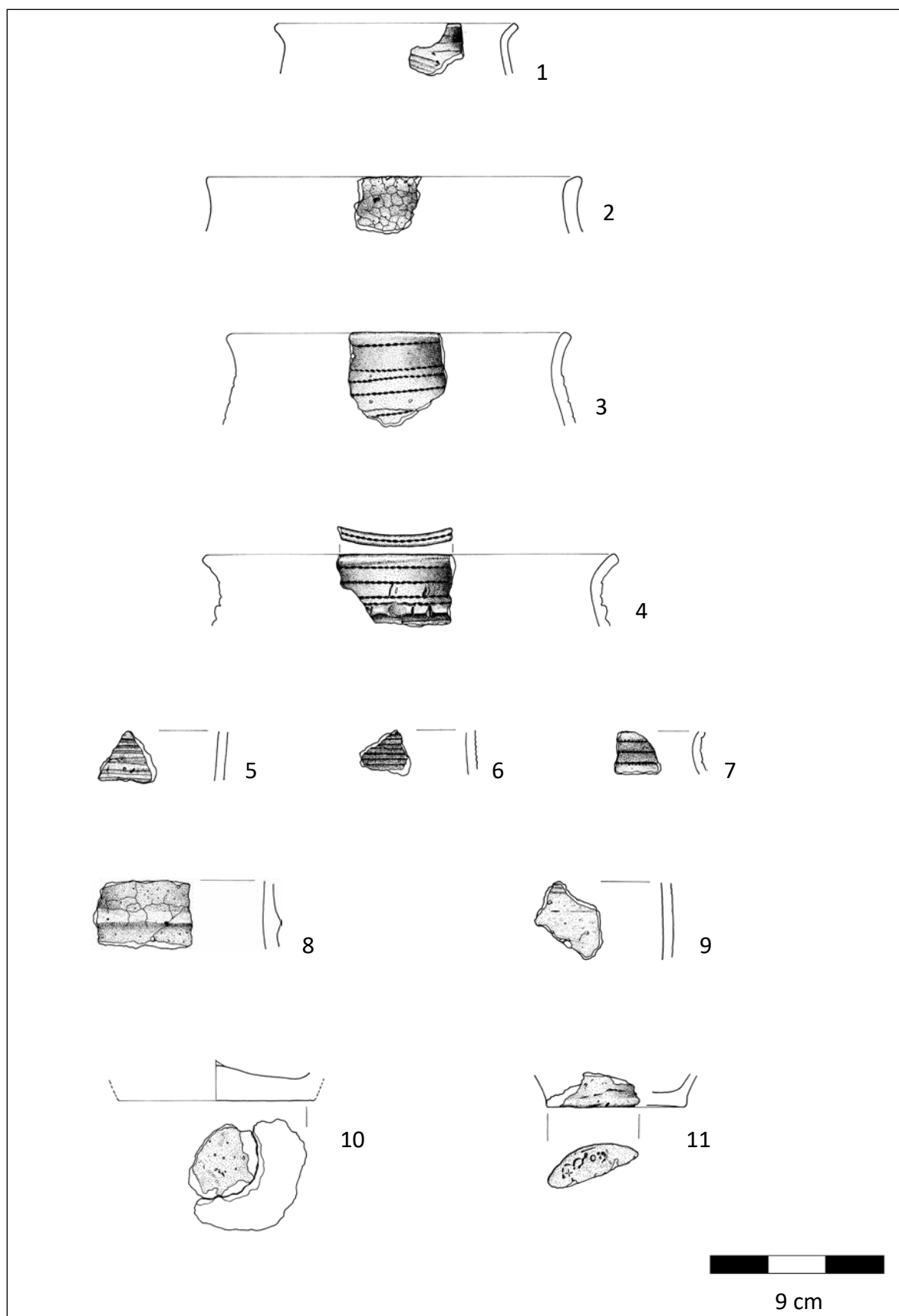
<sup>20</sup> Manasterski 2009.

<sup>10</sup> J. Okulicz 1973: ryc. 50:b; Więckowska i Kempisty 1970: tabl. XIV:1, 3, 5.

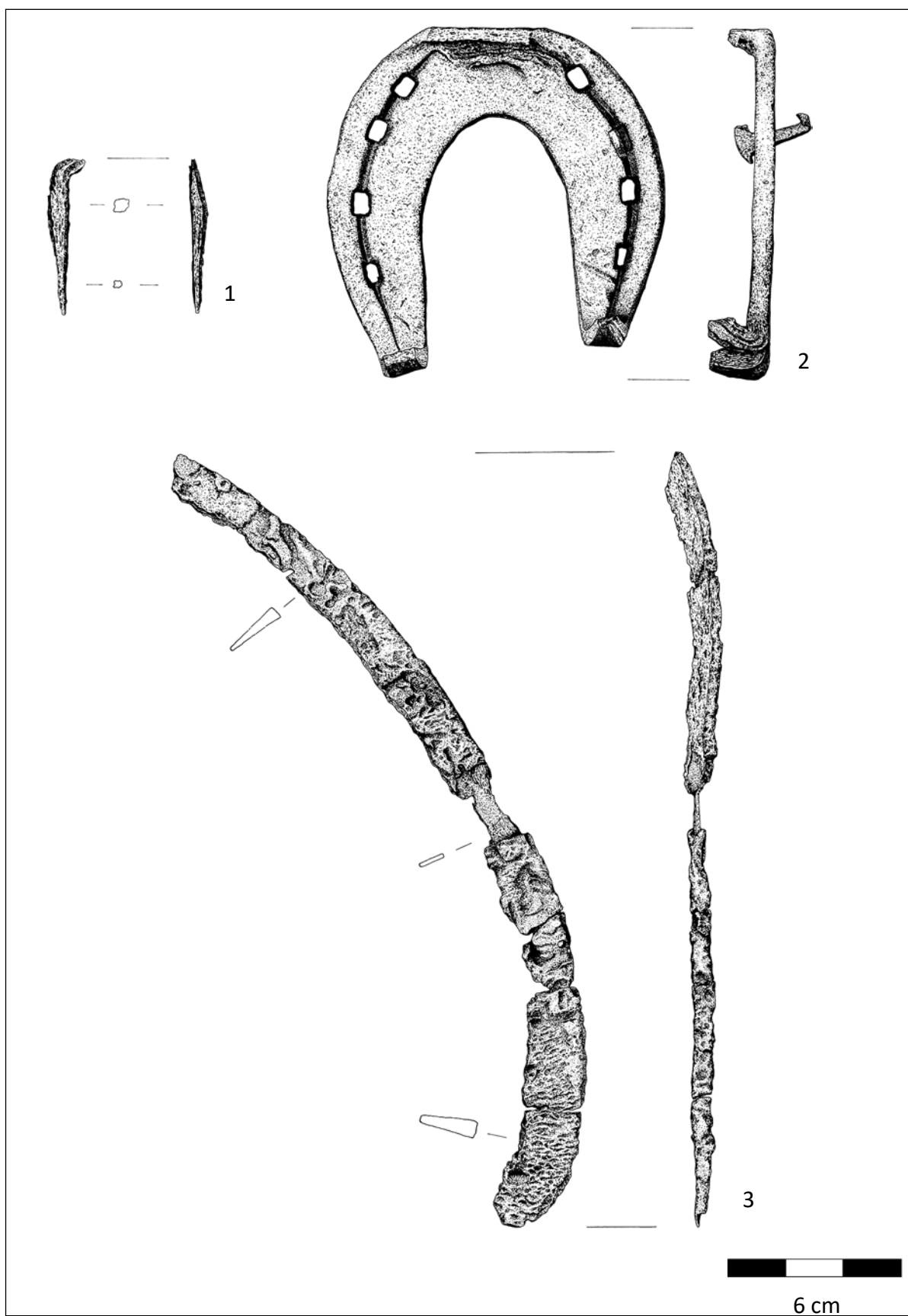
<sup>11</sup> Fedorczyk 1998: 140.

<sup>12</sup> Karczewski 1998: tabl. 3:6.





**Tablica 1.** Wieprz, st. 1 – wyspa Bukowiec. Ceramika (rys. D. Wach)



**Tablica 2.** Wieprz, st. 1 – wyspa Bukowiec. Zabytki wydzielone (rys. D. Wach)

Oznacza to, że teren grodziska, stanowiący piaszczysty pagórek wznoszący się wysoko ponad taflą jeziora, musiał być wykorzystywany jako obozowisko ludności związanej z tzw. stylistyką północno-wschodnią kręgu kultury sznurowej najprawdopodobniej we wczesnej epoce brązu. Nawarstwienia związane z tym osadnictwem zostać zniszczone podczas późniejszej budowy grodu typu refugialnego.

## Zabytki wydzielone

Jedynym zabytkiem pozaceramicznym znalezionym podczas badań grodziska jest skorodowany żelazny haczyk o długości ok. 5,3 cm, w przekroju kwadratowy ze zwężonym końcem i zagiętą pod kątem prostym drugą końcówką (tabl. 2:1). Na wschodnim brzegu wyspy Bukowiec, naprzeciw miejsca usytuowania grodu, w trakcie badań podwodnych znaleziono żelazną podkowę (tabl. 2:2). Jest ona skorodowana, lecz dobrze zachowana, masywna, o szerokich (ok. 3 cm) ramionach, o nierównej długości, zwężających się na końcach. Maksymalna jej szerokość wynosi 11,5 cm, a wysokość ok. 11 cm. Podkowa ma regularne otwory po czterech gwoździach z każdej strony, usytuowane w rowku. Jeden gwoździec mocujący zachował się w całości. Taki sposób mocowania podkowy chronił główkę gwoździ przed zbyt szybkim ścieraniem się i odpadnięciem podkowy. Analogiczne podkowy określa B. Gierlach jako typ delta<sup>21</sup>. W czasie badań podwodnych w pobliżu grodziska znaleziono także skorodowany i przełamany w dwóch miejscach żelazny sierp (tabl. 2:3), o lekko łukowatym kształcie, który ma całkowitą długość ok. 29 cm, zaś szerokość jego ostrza wynosi ok. 2 cm, a grubość od strony grzbietowej ok. 0,9 cm.

## CHRONOLOGIA STANOWISKA

MAGDALENA RUTYNA I DARIUSZ WACH

W trakcie badań wykopaliskowych pozyskano łącznie ceramikę datowaną na neolit – wczesną epokę

brązu. Materiał ceramiczny odkryty w nawarstwie niach kulturowych związanych z fazą II i III znalazł się w tych warstwach wtórnie – w trakcie budowy grodziska.

Przeprowadzono również datowanie radiowęglowe. Do analizy wybrano kawałek węgla drzewnego ze spągu warstwy 38 (Faza II A), będącej jednym z poziomów użytkowych w fosie zewnętrznej (W1). Datowanie po kalibracji dało przedział lat 1669-1994 z prawdopodobieństwem 95,4%. Prawdopodobnie pobrana próbka została zanieczyszczona współczesnym materiałem organicznym<sup>22</sup>.

## DZIEJE GRODZISKA NA WYSPIE BUKOWIEC NA JEZIORZE JEZIORAK

Grodzisko w Wieprzu (wyspa Bukowiec) ma zachowaną wyraźną formę terenową, z dogodnymi warunkami jeśli chodzi o jego obronność. Zaskakujący jest fakt, iż przy czytelnym układzie konstrukcyjnym liczba znalezisk archeologicznych (ceramiki i innych zabytków) jest znikoma. Na podstawie materiału ceramicznego pozyskanego w trakcie badań archeologicznych można przypuszczać, że w późnej epoce neolitu lub w początkach epoki brązu w miejscu tym funkcjonowała otwarta osada. Druga faza użytkowania tego stanowiska przypada być może na wczesną epokę żelaza. Wskazuje na to obecność konstrukcji obronnych charakterystycznych dla tej epoki. Jednak brak ceramiki z wczesnej epoki żelaza nie pozwala na dokładne ustalenie chronologii stanowiska. Nasuwa się wniosek, że grodzisko to albo tuż po zbudowaniu opuszczono, albo też użytkowano je w tak mało intensywny sposób, że ślady tego nie zachowały się w ewidencji zabytkowej. Z pewnością należy odrzucić tezy wysunięte przez autorów z 1997 roku – datujące stanowisko na czasy napoleońskie<sup>23</sup>.

<sup>22</sup> Kobyliński 2016.

<sup>23</sup> Kobyliński *et al.* 2013: 314.

<sup>21</sup> Gierlach 1972: 47, tabl. 6; 71-72.

